

Wie betaalt de wetenschappelijke informatie

De weg naar Open Access

Er bestaat een lange traditie volgens welke universiteitsbibliotheken de wetenschappelijke informatie betalen.

Uit het bibliotheekbudget worden boeken aangeschaft, tijdschriftabbonementen betaald en licenties bekostigd. Natuurlijk schaft de bibliotheek al dit materiaal in het belang en op aanwijzing van docenten en onderzoekers aan. Echter de *handling* van de aanschaf, inclusief het betalen van de rekeningen, komt bij de bibliotheek terecht.

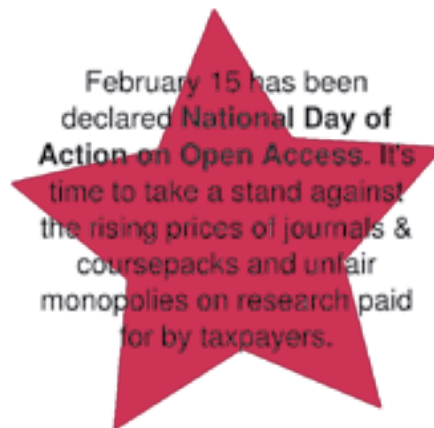
Door deze werkwijze worden de gebruikers van een ingewikkelde administratieve last bevrijd (het gaat immers om duizenden facturen aan honderden leveranciers), maar gaat ook een zekere terugkoppeling verloren. De gebruiker bestelt en 'consumeert', de bibliotheek betaalt. Vertaal je deze situatie naar een café, dan

bestelt de consument zijn drankjes, terwijl de kastelein afrekent met de drankenleverancier. Zo'n businessmodel garandeert een hoge omzet!

Naar mijn mening heeft deze situatie er mede toe geleid, dat uitgevers de elasticiteit van de informatiemarkt maximaal konden oprekken. Ook al leeft bij gebruikers het besef dat wetenschappelijke informatie de laatste decennia schreeuwend duur is geworden (zij krijgen dat voortdurend van hun faculteitsbesturen te horen), toch hoor ik de gebruikers van die informatie zelf betrekkelijk weinig klagen over de prijs van een bepaald zeer duur tijdschrift. Hun grootste belang is om toch maar in dat ene

foto Hettij Oostergetel

dure tijdschrift te mogen publiceren gelet op de hoge impactfactor en de daaruit resulterende *ranking*.

Omdat de prijspiraal van tijdschriften nog steeds omhoog torent, blijft - ondanks 'gunstige' pakketaanbiedingen, die met een onheus eufemisme '*big deals*' of met een welhaast beledigend eufemisme '*freedom collection*' worden genoemd - de bekostiging van de informatievoorziening een knelpunt. Er blijft onverminderd sprake van een serials-crisis. Alleen de aller-grootste en allerrijkste instellingen kunnen zich (bijna) alle informatie permitteren die voor hun onderwijs en onderzoek van belang is.

De groene en de gouden weg naar open access

Natuurlijk zitten de universiteiten en hun bibliotheken niet stil. Zij willen geen genoegen nemen met de ontstane situatie, willen hun cliëntèle goed bedienen en zinnen dus op maatregelen die de ontstane problematiek kunnen oplossen of verlichten. Vindingrijk als wij bibliothecarissen zijn, hebben we verschillende alternatieven ontwikkeld. Die alternatieven hebben geleid tot een eigen bibliotheekjargon. Zo wordt tegenwoordig veel gesproken over de groene of gouden weg naar vrije toegang tot informatie.

Onder de *groene weg* wordt verstaan dat een auteur zijn publicaties opslaat in een elektronisch archief van de instelling waar hij of zij werkt (voor onze universiteit één van de vele Groningse repositories) of in een thematisch archief (bijvoorbeeld PubMed Central voor de geneeskunde). Het betreft hier een vorm van eigen archivering (*self archiving*) in een archief dat voor iedereen wereldwijd gratis toegankelijk is. Dat zelf archiveren kan gebeuren in combinatie met het publiceren in een tijdschrift van een - al dan niet commerciële - uitgever. De meeste

uitgevers hebben hiertegen tegenwoordig geen bezwaar meer.

Van de *gouden weg* wordt gesproken, wanneer een artikel wordt gepubliceerd in een (*peer reviewed*) tijdschrift dat vrij toegankelijk is. Daarbij zijn verschillende varianten denkbaar. Meestal wordt de bekostiging van zo'n tijdschrift bij de auteurs gelegd. Deze moet bij acceptatie van zijn artikel een *author fee* betalen. Zulke fees zijn dikwijls niet kinderachtig en bedragen soms een paar duizend euro per publicatie. Ongelukkig de auteur die dat geld niet van zijn instelling geresitueerd kan krijgen. Een andere mogelijkheid is dat de auteur niets hoeft te betalen, omdat de publicatiekosten van het tijdschrift geheel uit institutionele subsidies bestreden worden.

Open Choice

Een variant van de gouden weg is de zogenaamde *Open Choice*. Het gaat dan om een business model, waarbij voor een bepaald tijdschrift wel abonnementsgeld moet worden betaald en de artikelen dus achter de *toll gate* verdwijnen met uitzondering echter van die artikelen waarvoor de auteur een *author fee* heeft betaald; laatstgenoemde artikelen worden door de uitgever dan achter de *toll gate* vandaan gehaald en zijn dus voor iedereen gratis toegankelijk.

Dat hybride model is voor de uitgever aantrekkelijk en voor de gebruiker onduidelijk. De uitgever kan twee inkomstenstromen genereren en op die basis de elasticiteit van de markt succesvol verder verkennen: bij hoge inkomsten uit *author fees* kunnen de abonnementskosten van een tijdschrift worden verlaagd en wie weet tot welke mooie resultaten dat leidt. De gebruiker zal constateren dat sommige artikelen van een bepaalde aflevering wel en andere niet vrij toegankelijk zijn.

In Nederland wordt een proef met *Open Choice* genomen met uitgeverij Springer. De Neder-

landse universiteitsbibliotheken hebben een licentie voor het gehele Springer-tijdschriftenpakket afgesloten. In het kader daarvan heeft Springer besloten alle in 2007 gepubliceerde artikelen van aan Nederlandse wetenschappelijke instellingen verbonden auteurs vrij toegankelijk te maken. Indien met Springer overeenstemming over de verlenging van de licentie na 31 december 2007 kan worden bereikt, zal ook deze open access-regeling worden verlengd.

De positie van de bibliotheek; de groene weg

Wat is wijs beleid van de bibliotheek bij al deze nieuwe ontwikkelingen? Die vraag valt niet eenvoudig te beantwoorden. De mening die ik hieronder geef, is van persoonlijke aard en weerspiegelt niet noodzakelijk die van mijn vakgenoten binnen en buiten de UB Groningen.

In de eerste plaats lijkt mij *self archiving*, de groene weg dus, op geen enkele wijze schadelijk voor het proces van openbaar maken van onderzoeksresultaten. Het is van belang dat iedere bibliotheek hiervoor een goede infrastructuur aanbiedt. Daarmee kan zij een nuttige bijdrage aan de verspreiding van kennis leveren.

De repositories van de UB Groningen worden intensief geraadpleegd, niet alleen vanuit Nederland, maar vanuit de gehele wereld en zijn ook via zoekmachines als Google Scholar goed toegankelijk. De repository voor de dissertaties scoort daarbij het allerhoogst. Gesteld mag worden dat de verspreiding van de in dissertaties opgeslagen kennis zich op een niveau beweegt dat vroeger bij de verspreiding van gedrukte exemplaren volstrekt ondenkbaar was geweest.

Toch is het publiceren via institutionele repositories geen vervanging voor het publiceren via uitgevers. Wie naar wetenschappelijke erkenning streeft, zal het liefst willen publiceren

bij een gerenommeerde uitgever. Het accepteren van een manuscript voor een boek of een tijdschriftartikel door zo'n uitgever houdt een erkenning van wetenschappelijke kwaliteit in die via de groene weg niet geboden kan worden. Publiceren via self archiving moet dan ook meer als een aanvulling op het officiële publicatiecircuit worden gezien dan als een vervanging daarvan. Als zodanig heeft de groene weg slechts een geringe invloed op het bestrijden van de serials crisis.

De positie van de bibliotheek; de gouden weg - Open Choice

Het publiceren in gratis toegankelijke tijdschriften verschilt niet principieel van het publiceren in tijdschriften waarvoor men abonnementsgeld moet betalen. De een verschilt alleen van de ander in financieringswijze; in het eerste geval betaalt de auteur of een bepaalde instelling de kosten voor het uitgeven van het tijdschrift, in het laatste geval worden deze kosten bestreden uit de opbrengsten van de abonnementsgelden. Het proces van inzenden van het artikel (het *submitten*), de beoordeling (peer review) en de acceptatie verschillen in beide gevallen niet van elkaar.

Hoe hoog het open access-tijdschrift ook wordt bejubeld, het biedt evenmin een afdoende oplossing voor de serials crisis. In principe kan een open access-tijdschrift net zo goedkoop, duur of onbetaalbaar zijn als een abonnements-tijdschrift. Wat dat betreft is er niets nieuws onder de zon, behalve dat de rekening nu niet meer naar de bibliotheek gaat, maar naar de auteur of naar een subsidiërende instelling.

Valt het te verwachten dat het business model van de tijdschriftenpublicatie kantelt van *subscription based* naar *author pays*? Heel waarschijnlijk is dat volgens mij niet. In dat geval zouden in de eerste plaats de Angelsaksische landen en in de tweede plaats de Europese landen worden geconfronteerd met een geweldige kostenstijging, want percentueel gezien publiceren zij de overgrote meerderheid van alle tijdschriftenartikelen. Een positief, ideëel gevolg zou zijn dat arme landen voor niets of voor een fractie van de kosten toegang tot al deze tijdschriften zouden hebben.

Meer waarschijnlijk is het door uitgeverij Springer geïntroduceerde Open Choice-model. In feite gaat het dan om gedeelde kosten: de auteur betaalt een deel van de kosten en de abonnee betaalt een deel van de kosten. Het lijkt een eerlijk model, maar biedt, zoals hierboven gezegd, commerciële uitgevers een uitstekende mogelijkheid hun uiteindelijke inkomsten verder te vergroten.

Maar als het business model toch geheel zou kantelen, wat is dan de rol van de bibliotheek daarin? Mijn inziens geen enkele. Als de auteur (of diens instelling) voor het publiceren van zijn artikelen moet betalen, dan moet dat ook onverkort zo worden uitgevoerd. De bibliotheek moet daar niet tussen willen gaan zitten met een of ander publicatiefonds. Sommige bibliotheken treffen daartoe maatregelen, aldus redenerend: als het model kantelt, blijven veel collectievormingsgelden over. Die mogen niet verloren gaan. Zij moeten in een fonds worden gestopt van waaruit de auteurs worden betaald. Niet doen. Het is in dat geval veel beter de collectievormingsgelden binnen de instelling te realloceren.

Zal het zo'n vaart lopen? Niet dus. Ik acht het ondenkbaar dat het heffen van abonnementsgelden ten einde gaat lopen, zeker op afzienbare termijn. Uitgevers hebben er goede redenen voor abonnementsgelden te blijven heffen, ook wanneer zij daarnaast de auteurs willen gaan belasten, zowel uit rechtvaardigheidsoverwegingen (waarom zou men niet betalen om informatie te verkrijgen en waarom zou men niet betalen om zijn artikel gepubliceerd te krijgen, als ter maximalisering van de inkomsten?) als ter maximalisering van de inkomsten.

Heeft de gouden weg daarom de voorkeur boven de groene? Nee, beide wegen zijn supplementair. Er zijn nu eenmaal meer wegen die naar Rome leiden. ❏

- Groningse repositories: <http://ir.ub.rug.nl>
- Thematisch archief PubMed Central voor Geneeskunde: www.pubmedcentral.nih.gov
- Overzicht van vrij te gebruiken publicaties: www.sherpa.ac.uk/romeo.php
- www.rug.nl/Bibliotheek/nieuws/nieuwsLocatie/UB/ukbSpringerOA
- Gebruiksstatistieken dissertaties: <http://doalek.ub.rug.nl/webalizer/dissertations.ub.rug.nl/>
- http://en.wikipedia.org/wiki/Hybrid_open_access_journal#Publishers_and_names
- http://en.wikipedia.org/wiki/Open_access